

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΑΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ Α.Π.Θ.

**ΝΕΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΝΕΞΗ
ΜΕΤΑΞΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥΣ (ΙΗ' αϊ.)**

Τό θέμα τῆς διένεξης μεταξύ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φαρσάλων (ἢ Φερσάλων) καί τῆς μητρόπολης Λαρίσης γιά τά ὄρια τους καί κυρίως γιά τό σέ ποιά ἐκ τῶν δύο θά ἀνήκαν τέσσερα χωριά, τά ὅποια κατέστησαν ἀντικείμενο διεκδίκησης ἀπασχόλησε ἐπί δεκαετία καί πλέον τήν Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Μέ τό θέμα ἀσχολήθηκε ὁ ἀειμνηστος Γεώργιος Β. Ντρογκούλης¹, ὁ ὁποῖος παρουσίασε καί σχολίασε δύο πατριαρχικά ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1768 καί 1777 ἀντίστοιχα, τά ὅποια ἦταν καταχωρημένα στόν Κώδικα τῆς Μητρόπολης Λαρίσης, ὁ ὁποῖος φυλάσσεται στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη μέ ἀριθμό τεκμηρίου ΕΒΕ 1472². Τόν κώδικα αὐτό ἐξέδωσε μέ ἐπί μέρους δημοσιεύσεις ὁ Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτης³ καί ὀλόκληρο ὁ Δημήτριος Καλούσιος⁴.

Τά δύο ἀνωτέρω ἔγγραφα ἀναφέρονται στήν ἐπαναφορά τεσσάρων χωριῶν ἀπό τί δικαιοδοσία τῆς ἐπισκοπῆς Φαρσάλων στή δικαιοδοσία τῆς μητρόπολης Λαρίσης⁵. Μέ τά νέα ἔγγραφα, τά ὅποια δημοσιεύονται καί σχολιάζονται

¹ Γ. Β. Ντρογκούλης, «Ἡ διένεξη γιά τά ἐπισκοπικά ὄρια ἀνάμεσα στή μητρόπολη Λαρίσης καί τήν ἀρχιεπισκοπή Φαρσάλων τόν 18ο αἰῶνα. Συμβολή στήν ἐκκλησιαστική ἱστορία των Φαρσάλων», στό Δῆμος Φαρσάλων, *Α' Συνέδριο Φαρσαλινῶν Σπουδῶν (Πρακτικά)*, Λάρισα 1994, σσ. 43-59.

² Ἰ. Σακκελίων – Α. Ἰ. Σακκελίων, *Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, ἐν Ἀθῆνας 1892, σ. 263.

³ Κ. Δυοβουνιώτης, «Συμβολαί εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης», *Τερὸς Σύνδεσμος*, τεύχ. 277 (15 Νοεμβρίου 1916) ἕως τό τεύχ. 289 (15 Μαΐου 1917). Τά ἔγγραφα τοῦ κώδικα πού περιέχουν διαζύγια σχολίασε ὁ Δυοβουνιώτης στό ἔργο του *Νομοκανονικά Μελέται*, τ. Α', ἐν Ἀθῆνας 1917, σ. 55 κ.έ.

⁴ Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης ΕΒΕ 1472: 1647-1868*, Λάρισα 2009.

⁵ Τά ἀνωτέρω δύο ἔγγραφα δημοσίευσαν οἱ: Κ. Δυοβουνιώτης, «Συμβολαί εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης», *Τερὸς Σύνδεσμος*, τεύχ. 288 (1 Μαΐου 1917), σσ. 6-7 καί τεύχ.

στήν παρούσα μελέτη, τό ζήτημα αυτό γίνεται εύκρινεστερο καί συμπληρώνονται κάποια κενά στήν έκτύλιξη τῆς ἱστορίας αὐτῆς πού ἀπασχόλησε ἔντονα τίς δύο ἐκκλησιαστικές ἐπαρχίες τῆς Θεσσαλίας κατά τό β΄ μισό τοῦ 18ου αἰ.

Τό ζήτημα τῆς διαφιλονίκησης τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης καί τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φαρσάλων γιά τέσσερα χωριά, δημιουργήθηκε μετά ἀπό αἴτημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φαρσάλων Νικοδήμου πρὸς τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Σαμουὶλ⁶. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φαρσάλων Νικόδημος ἐξελέγη τόν Ἰούλιο τοῦ 1763, σέ ἀντικατάσταση τοῦ Φαρσάλων Δωροθέου, ὁ ὁποῖος τόν Ἰούνιο τοῦ ἰδίου ἔτους εἶχε κατασταθεῖ (ἐκλεγεί-μετατεθεῖ) στή μητρόπολη Βεροίας, ὅπως φαίνεται ἀπό τά σχετικά ὑπομνήματα ἐκλογῆς⁷. Τό ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Νικοδήμου ἔχει ὡς ἐξῆς⁸:

289 (15 Μαΐου 1917), σσ. 5-6. Γ. Β. Ντρογκούλης, «*Ἡ διένεξη γιά τά ἐπισκοπικά ὄρια...*», ὅ.π., σ. 53-55 καί 55-58. Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης*, ὅ.π., ἀρ. 187, σσ. 160-162 καί ἀρ. 188, σσ. 164-167.

⁶ Γιά τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Σαμουὶλ Χαντζερῆ βλ. Μ. Γεδεῶν, *Πατριαρχικοί Πίνακες. Εἰδήσεις ἱστορικῆς βιογραφικῆς περὶ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρι τοῦ Ἰωακείμ Γ΄ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, 36 – 1884*, β΄ ἔκδ., Ἀθήνα 1996, σσ. 550-556 καί 559-561. Γερμανός, μητροπολίτης Σάρδεων, «*Συμβολή εἰς τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως καί ἐξῆς*», *Ὁρθοδοξία* II (1936), σσ. 263-271 καί 300-308. Β. Μπακοῦρος, *Σαμουὶλ Χαντζερῆς ὁ Βυζάντιος (1700-1775). Ἡ συμβολή του στήν πνευματική κίνηση τοῦ Γένους κατά τόν 18ο αἰῶνα*, Ἀθήνα 2008. Ἐπιπροσθέτως βλ. Ι. Μπάκας, «*Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τῆν ἐποχῆ τοῦ Σαμουὶλ Χαντζερῆ*», στό Ἅγ. Σίσκος (ἐπιμ.), *Ὁ Πατριάρχης Σαμουὶλ Χαντζερῆς καί ἡ κοινοτική ἐκπαίδευση στήν Πόλη*, Νεοχώρι-Κωνσταντινούπολη 2017, σ. 17-32. Ἀθ. Καραθανάσης-Β. Κοκουσάς, «*Ἡ προσωπικότητα τοῦ Πατριάρχου Σαμουὶλ Χαντζερῆ, γενικῶς ἐξεταζομένη*», στό Ἅγ. Σίσκος (ἐπιμ.), *Ὁ Πατριάρχης Σαμουὶλ Χαντζερῆς*, ὅ.π., σσ. 33-68.

⁷ Τό ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἀπὸ Φαρσάλων μητροπολίτη Βεροίας Δωροθέου, τόν Ἰούνιο τοῦ 1763 ἔχει ὡς ἐξῆς: *Τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βερόριας ἀπροστατευτοῦ διαμεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κύρι Σαμουὶλ πρὸς κύριον ἐκδημίσαντος, ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες συναδελφοί ἀρχιερεῖς, προτροπῆ καί ἀδείᾳ τοῦ παναγιωτάτου καί σεβασμιωτάτου ἡμῶν ἀθρόνου καί δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου, κυρίου Σαμουὶλ συνεισεληθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καί ψήφους κανονικῶς προβαλλόμενοι εἰς εὐρεσιν καί ἐκλογὴν ἀγίου καί ἀρμοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν τῆς μητροπόλεως ταύτης, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τόν θεοφιλέστατον ἀρχιεπίσκοπον Φαρσάλων κύρι Δωροθέον, δεῦτερον δὲ τόν ἱερομόναχον κύρι Ἰγνάτιον καί τρίτον τόν ἱερομόναχον κύρι Μακάριον, ὧν καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ἰνδικτιώνος ια΄.*

ἦ ὁ Καισαρείας Παῖσιος, ἦ ὁ Εφῆσου Μελέτιος, ἦ ὁ Κυζίκου Γεράσιμος, ἔχον καί τὴν γνώμην τοῦ Βιδύνης κύρι Ἰωσήφ, ἦ ὁ Νικομηδείας Νικηφόρος, ἦ ὁ Νικαίας Ἰερεμίας, ἦ ὁ Χαλκηδόνος Ἰωαννίκιος ἔχον καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Δέρκων κύρι Διονυσίου, ἦ ὁ Ἰκονίου Διονυσίου, ἦ ὁ Κρήτης Γεράσιμος, ἦ ὁ Φιλίππουπόλεως Αὐξέντιος, ἦ ὁ Θηβῶν Ἀνθίμος, ἦ ὁ Σοφίας Ἰερεμίας, ἔχον καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Μεσιμβρίας κύρι Ἀνθίμου, ἦ ὁ Ξάνθης Κύριλλος, ἦ ὁ Κῶου Μελέτιος [Ἀρχεῖον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Κώδιξ Ὑπομνημάτων Ἐκλογῆς Α6, σ. 55. Πρβλ. Vat. Gr. 2434, φ. 157r].

⁸ Ἀρχεῖον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Κώδιξ Α΄4, σ. 28. Πρβλ. καί Vat. Gr. 2434, φ. 168r.

Τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Φερσάλων ἀπροστατεύτου ἐναπομεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κύρ Δωροθέου μετατεθέντος εἰς τόν θρόνον τῆς μητροπόλεως Βεῤῥόιας, ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες συναδελφοί ἀρχιερεῖς προτροπῇ καί ἀδείᾳ τοῦ παναγιωτάτου καί σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καί δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου, κυρίου Σαμουὶλ συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καί ψήφους κανονικᾶς προβαλλόμενοι εἰς εὐρεσιν καί ἐκλογὴν ἀξίου καί ἀρμοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεξομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τόν ὁσιώτατον πρῶν ἀρχιμανδρίτην τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐν ἱερομονάχοις κύρ Νικόδημον, δεῦτερον δέ τόν ἱερομόναχον Μακάριον, καί τρίτον τόν ἱερομόναχον Βενέδικτον, ὧν καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθη κᾶν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἰνδικτιῶνος ια΄.

ἦ ὁ Ἐφέσου Μελέτιος, ἦ ὁ Νικαίας Ἱερεμίας, ἦ ὁ Χαλκηδόνος Ἰωαννίκιος ἔχων καί τὰς γνώμας τῶν ἀγίων ἀρχιερέων τοῦ Καισαρείας κύρ Παΐσιου, τοῦ Κυζίκου κύρ Γερασίμου, τοῦ Νικομηδείας κύρ Νικηφόρου, τοῦ Κρήτης κύρ Γερασίμου, τοῦ Φιλιππουπόλεως κύρ Αὐξεντίου, ἦ ὁ Ἰκονίου Διονύσιος, ἦ ὁ Βεῤῥόιας Δωρόθεος ἔχων καί τὰς γνώμας τοῦ Μεσημβρίας κύρ Ἀνθίμου, ἦ ὁ Λαρίσης Μελέτιος, ἦ ὁ Θεβῶν Ἀνθιμος, ὁ Βιδύνης Ἰωσήφ, ἦ ὁ Σοφίας Ἱερεμίας, ἦ ὁ Ξάνθης Κύριλλος, ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Εὐρύπου κύρ Παΐσιου, ἦ ὁ Κώου Μελέτιος, ὁ Ὠλένης Θεοδοσίος.

Ἀπὸ τό ἀνωτέρω ὑπόμνημα τεκμαίρεται πλήρως ὅτι ὁ Νικόδημος κατέστη ἀρχιεπίσκοπος Φαρσάλων τό 1763 καί ὄχι τό 1764 ἢ 1766 πού ἀναφέρουν οἱ μέχρι τοῦδε ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι⁹. Παρέμεινε στὴν ἀρχιεπισκοπὴ μέχρι τὸν

⁹ Σχετικὰ μέ τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους τῆς ἐπισκοπῆς καί μετέπειτα ἀρχιεπισκοπῆς Φαρσάλων βλ. Ν. Ι. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας», *Θεολογία* 12 (1934), σ. 131, ὅπου ἀναφέρει τὸν Νικόδημο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1766-1768. Ἰεζεκιὴλ, μητροπολίτης Φαναριοφερσάλων, «Ἡ Ἱερά μητρόπολις φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰῶνων», *Θεολογία* 7 (1929), σ. 248, ὅπου ἀναφέρει τὸν Νικόδημο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1766-1770. Ἀθναγόρας, μητροπολίτης Παραμυθίας, «Ἡ Ἱερά μητρόπολις φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰῶνων», *Θεολογία* 8 (1930), σσ. 84-85, ὅπου ἀναφέρει τὴν ἡμερομηνία 1763-1768. [ἀναδημ. στό Ἰεζεκιὴλ, μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων, *Ἔργα καί Ἡμέραι*, τ. Β΄, ἐν Βόλῳ 1948, σ. 48-49]. Ἀκριβῆ, ὅσον ἔνεστι, κατάλογο τῶν διατελεσάντων ἐπισκόπων καί ἀρχιεπισκόπων Φαρσάλων μετὰ ἀπὸ ἔρευνα τῶν κωδίκων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καταγράφει ὁ Γερμανός, μητροπολίτης Σάρδεων, «Ἱστορικὸν Σημείωμα περὶ τῆς μητροπόλεως Φαναριοφερσάλων», *Ὁρθοδοξία* 5 (1930), σ. 409. Ἐπίσης, βλ. καί Τ. Βλάχος, *Ἡ Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων*, Θεσσαλονίκη 2012, σσ. 47, 50-51, 65-66, ὅπου ἀναφέρει ὅτι τὸν Νικόδημο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1763-1768 καί μέ ἐπιφύλαξιν ἕως 1785, κάνοντας ἀναφορά στὸν Σάρδεων Γερμανό.

θάνατό του τό 1784/1785, ὅπως φαίνεται ἀπό τό ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του Νεοφύτου τόν Ἰανουάριο τοῦ 1785¹⁰. Ὁ Φαρσάλων Νικοδήμιος, μετά τήν ἐκλογή καί μετάβαση στήν ἐπαρχία του, θέλησε νά ἀποκτήσει τέσσερα χωριά τά ὁποῖα τήν ἐποχή ἐκείνη εὐρίσκοντο στή δικαιοδοσία τῆς μητρόπολης Λαρίσης, διότι θεωροῦσε ὅτι στήν πραγματικότητα τοῦ ἀνῆκαν καί ἀδίκως τά κατεῖχε ἡ μητρόπολις. Ὅπως δέ ἀναφέρεται στό πατριαρχικό καί συνοδικό γράμμα τοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ: «Τανῦν δέ ἀρχιερατεύοντας ἐν αὐτῇ τοῦ ἡδὴ ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων κύρ Νικοδήμιου, ἐκινήθη ἀγωγή παρὰ τῆς θεοφιλίας αὐτοῦ ἐπὶ συνόδου», δηλαδή ζήτησε ἐγγράφως ἀπό τόν Πατριάρχη καί τή Σύνοδο νά παρέμβει καί νά ἐπιλύσει ὑπέρ αὐτοῦ τό ἀνωτέρω ζήτημα. Οὐσιαστικά, ὁ Νικοδήμιος ἄρχισε τίς σχετικές ἐνέργειες γιά τήν ἐπιστροφή τῶν τεσσάρων χωριῶν στή δικαιοδοσία του, ὅπως φαίνεται ἀπό τό περιεχόμενο τῶν πατριαρχικῶν γραμμάτων ἄμεσα. Τά χωριά αὐτά ἦταν: Χατζόμπασι (σημ. Ὑπέρεια), Σαρίκαγια (σημ. Αὐρα), Μπάγμπασι (διαλυμ.) καί Σμιτλί ἢ Σμιτλί (σημ. Πολυνέρι ἢ Πολυνέριον). Γιά νά ἔχει αἴσια ἔκβαση ἡ ὑπόθεση ἐργάσθηκε μεθοδικά, διότι εἶχε νά ἀντιμετωπίσει τόν ἰσχυρό μητροπολίτη Λαρίσης Μελέτιο, τόν μετέπειτα Οἰκουμενικό Πατριάρχη. Τοῦτο φαίνεται ἀπό τό σχετικό πατριαρχικό γράμμα ἀπόδοσης τῶν τεσσάρων χωριῶν στήν ἀρχιεπισκοπή Φαρσάλων.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ Νικοδήμιου, ἦταν ἡ ἀποστολή σχετικῶν ἀναφορῶν τῶν κατοίκων καί τῶν προυχόντων τῆς ἐπαρχίας μέ τίς ὁποῖες δηλώνονταν

¹⁰ Τό ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Φαρσάλων Νεοφύτου:

Τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Φερσάλων ἀπροστατεῦτου διαμεινάσης, ἅτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατικῶς προϊσταμένου κύρ Νικοδήμιου τό ζῆν ἐκμετρήσαντος καί εἰς τās αἰωνίους μονάς μεταστάντος, ἡμεῖς οἱ ἐνδημιούντες ἀρχιερεῖς προτροπή καί ἀδεία τοῦ παναγιωτάτου καί σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καί δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου, κυρίου Γαβριὴλ συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, καί ψήφους κανονικὰς προβαλλόμενοι εἰς εὐρεσιν καί ἐκλογὴν ἀγίου καί ἀρμοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεχομένου τὴν πνευματικὴν προστασίαν καί ἀρχιερατικὴν ῥάβδον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τόν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Νεόφυτον, δεῦτερον δέ τόν Πανάρετον, καί τρίτον τόν Φιλάρετον, ὧν καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας εἰς διπνεκὴ ἔνδειξιν καί ἀσφάλειαν. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοκοστῷ πέμπτῳ, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον, ἐπινεμίσεως γ΄.

† ὁ Νικομηδείας Γεράσιμος ἔχων καί τās γνώμας τοῦ ἀγίου Ἐφέσου κύρ Σαμουὴλ καί τοῦ ἀγίου Ἀγχιάλου κύρ Ἰωακείμ.

† ὁ Σερότων Ματθαῖος ἔχων καί τās γνώμας τοῦ τε ἀγίου Ἡρακλείας κύρ Μεθοδίου καί τοῦ ἀγίου Κυζίκου κύρ Ἀγαπίου, καί τοῦ ἀγίου Χαλκηδόνης κύρ Παρθενίου καί τοῦ ἀγίου Δέρκων κύρ Ἀνανίου

† ὁ Ναυπλίου Μελέτιος ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ ἀγίου Δράμας κύρ Γρηγορίου [Vat. Gr. 2437, φ. 91r].

ὅτι τὰ χωριά ἀνῆκαν στὴν ἀρχιεπισκοπὴ Φαρσάλων «ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς διετέλουν ὑποκειμένα τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ Φερσάλων». Ἐντὸς τοῦ ἐγγράφου ἀναφέρονται καὶ οἱ λόγοι τῆς ἐπικυριαρχίας τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης σέ αὐτά, δηλαδή, ἐπειδὴ τὰ χωριά αὐτά δὲν εἶχαν ναοὺς, οἱ κάτοικοι ἐκκλησιάζονταν σέ ναοὺς οἱ ὅποιοι βρισκόνταν στὰ πλησιόχωρα τσιφλικία πού ἀνῆκαν στὴ μητρόπολη Λαρίσης καὶ κατ' αὐτόν τόν τρόπο ἐντάχθηκαν στὴ δικαιοδοσία τῆς μητρόπολης, ὅπως σημειώνεται ρητὰ στό πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ γράμμα: «διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῷ ἐκκλησιάζεσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ χριστιανούς καὶ διὰ τὸ εἶναι πλησιόχωρα μετὰ τῶν τσιφλικίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, ἠναγκάζοντο οἱ χριστιανοὶ ἀπιέναι καὶ ἐκκλησιάζεσθαι εἰς τὰς μητροπόλεως ταύτης ἐκκλησίας ὡς πλησιοχώρους»¹¹. Δεύτερος λόγος ὑπῆρξε ἢ μὴ διαποίμηση τῆς ἀρχιεπισκοπῆς γιὰ ἰκανὸ χρόνο ἐξ αἰτίας τῆς ἀναχώρησης ἀπὸ αὐτὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου, διότι «ἐκβιασθεὶς ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν διὰ τινὰ ἐπισυμβᾶσαν αὐτῷ καταδρομὴν ἐκ μέρους τῶν ἐντοπίων ἔξουσιαστῶν», δηλαδή ἦλθε ὁ Ἰακώβος σέ σύγκρουση μὲ τίς ἐπιτόπιες ὀθωμανικὲς ἀρχές καὶ ἐγκατέλειπε τὴν ἀρχιεπισκοπὴ καὶ κατέφυγε στὴν Κωνσταντινούπολη: «ἐλθεῖν τε καὶ διατρίψας εἰς βασιλεύουσαν ἰκανὸν καιρὸν τῶν εἰρημένων τεσσάρων χωρίων καὶ τσιφλικίων ἀνεπισκόπτων διαμεινάντων». Γιὰ τὸν Φαρσάλων Ἰακώβο δὲν ὑπάρχουν πολλές πληροφορίες. Φέρεται τὸ ὄνομά του, ἂν πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο, νὰ ὑπογράφει τὸ ὑπόμνημα τῆς καθαιρέσεως τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία τὸ 1727, καθὼς καὶ σέ πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ ἐγγράφα τοῦ 1730 καὶ 1735¹². Τὸ 1736 φέρεται τὸ ὄνομά του σέ μιὰ ἐπιγραφή¹³, καὶ τὸ 1739 βρισκόταν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀφοῦ ὑπογράφει τὸ πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ γράμμα γιὰ τὴν ἐπανίδρυση τῆς ἐπισκοπῆς Τρίκκης¹⁴. Τέλος, ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του Δωροθέου φαίνεται ὅτι ἀπεβίωσε, πιθανόν στὴν Κωνσταντινούπολη, κατὰ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1844¹⁵.

¹¹ Ἀρχεῖον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, *Κῶδιξ*, 5, σ. 257.

¹² Γερμανός, μητροπολίτης Σάρδεων, «*Ἱστορικὸν Σημείωμα περὶ τῆς μητροπόλεως Φαναριοφερσάλων*», ὅ.π., σ. 312.

¹³ Ν. Ι. Γιαννόπουλος, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας*, ὅ.π., σ. 131.

¹⁴ Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης*, ὅ.π., ἀρ. 172, σ. 132. Πρβλ καὶ Κ. Δυοβουνιώτης, «*Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης*», *Ἱερός Σύνδεσμος*, τεύχ. 284 (1 Μαρτίου 1917), σ. 12.

¹⁵ Γερμανός, μητροπολίτης Σάρδεων, «*Ἱστορικὸν Σημείωμα περὶ τῆς μητροπόλεως Φαναριοφερσάλων*», ὅ.π., σ. 312.

Ὁ Νικοδήμιος δὲν ἔμεινε μόνον στὶς ἀναφορὲς τῶν κατοίκων, ἀλλὰ προσπά-
θησε νὰ ἰσχυροποιήσει τὸ αἴτημά του μὲ σχετικὲς μαρτυρίες προσώπων ἀδιαμι-
φησβίτητου κύρους, κυρίως συναδέλφων του ἀρχιερέων. Ὑπὲρ τοῦ αἰτιήματός
του ἐκφράστηκαν καὶ βεβαίωσαν τὴν ὕπαρξιν τῶν τεσσάρων χωριῶν στὴ δι-
καιοδοσία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φαρσάλων, ὁ πρόκατοχός του μητροπολίτης Βε-
ροΐας Δωρόθεος καὶ οἱ πλησιόχωροι ἀρχιερεῖς ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Φαναρίου
καὶ Νεοχωρίου Θεόκλητος¹⁶, ὁ ἐπίσκοπος πρῶν Ραδοβισδίου στό ὄνομα τοῦ
ὁποίου τὸ ἔγγραφο ἔχει κενό¹⁷ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Τρίκκης, ὁ ὁποῖος βεβαίωσε
ὕπὲρ τοῦ αἰτήματος τοῦ Νικοδήμου στὸν ἀπεσταλμένο ἱερομόναχο Ἄνθιμο, ὁ
ὁποῖος ἀνέλαβε ἐξαρχικὴ ἀποστολὴ ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Σαμουὴλ
γιὰ νὰ μελετήσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ ζήτημα καὶ νὰ εἰσηγηθεῖ σχετικὰ πρὸς
τὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Τρίκκης ἀναφέρεται
στό ἔγγραφο. Πιθανόν νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Κωνστάντιο, τὸν πρῶτο ἐπίσκοπο
Τρίκκης μετὰ τὴν ἐπανασύστασιν τῆς ἐπισκοπῆς Τρίκκης τὸ 1739 καὶ σημει-
ώνουμε πιθανόν διότι ὁ Τρίκκης Κωνστάντιος παραιτήθηκε στὶς 4 Ἀπριλίου
τοῦ 1764, ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο διεξάγεται ὁ ἀγῶνας τοῦ Νικοδήμου γιὰ τὴν ἐπι-
στροφὴ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων χωριῶν στὴ δικαιοδοσίᾳ του¹⁸. Ἐπιπρόσθετα,
τὸ πατριαρχικὸ ἔγγραφο ἀπόδοσης τῶν τεσσάρων χωριῶν ἐκδόθηκε τὸν Ἰου-

¹⁶ Ὁ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Θεόκλητος, ἀναφέρεται μόνον ἀπὸ τὸν Σάρδεων Γερμανὸ στὸν ἐπι-
σκοπικὸ κατάλογο τῆς ἐπισκοπῆς Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου. Φαίνεται νὰ βρισκεται στὴν Κων-
σταντινούπολιν τὸ καλοκαίρι τοῦ 1864 καὶ παραμένει ὡς Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου μέχρι τὸν
Αὔγουστο τοῦ 1864, διότι τότε ἐξελέγη ὁ διάδοχός του Μακάριος, σχετικὰ βλ. Γερμανός, μητρο-
πολίτης Σάρδεων, «Ἱστορικὸν Σημείωμα περὶ τῆς μητροπόλεως Φαναριοφερσάλων», ὁ.π., σ. 373.
Ἐπίσης βλ. Τ. Βλάχος, *Ἡ Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσα-
λων*, ὁ.π., σ. 64.

¹⁷ Δυστυχῶς ἡ μὴ ἀναγραφὴ στὸν κώδικα καὶ στό συγκεκριμένο ἔγγραφο τὸ ὄνομα τοῦ πρῶν
Ραδοβισδίου ἀποτελεῖ μεγάλῃ παράλειψη, διότι δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐπισκοπὴ Ραδο-
βισδίου ἀπὸ τὸν Ραδοβισδίου Ἀνανία (1738-1739) ἕως τὸ 1771, ὅταν ὁ Ἀμβρόσιος ἀπὸ Ραδοβισδίου
μετατίθεται στὴν ἐπισκοπὴ Ζηπουνίου. Ὡς πρῶν Ραδοβισδίου θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὁ Ἀνα-
νίας, ἀλλὰ ἡ ὑπόθεσιν αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαληθευθεῖ, διότι δὲν σώζεται στὸν κώδικα τῆς μητρο-
πόλεως Λαρίσης κανένα ὑπόμνημα ἐκλογῆς τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς μέχρι τὸ 1771. Σχετικὰ βλ. Δ. Γ.
Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης*, ὁ.π., ἀρ. 84, σ. 51· ἀρ. 85, σ. 52· ἀρ. 100, σ.
59-60 καὶ ἀρ. 101, σ. 62 καὶ σ. 247 ἔναν κατάλογο ἐπισκόπων Ραδοβισδίου σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα.
Κατάλογο ἐπισκόπων Ραδοβισδίου βλ. καὶ Π. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσα-
λίας», *Θεολογία* 14 (1936), σ. 150-151. Ἐπίσης, γιὰ τὴν ἐπισκοπὴ Ραδοβισδίου βλ. Π. Καλομπάτσου,
«Στοιχεῖα φυσικῆς καὶ ἱστορικῆς γεωγραφίας τῆς περιοχῆς τῆς ἐπισκοπῆς Ραδοβισδίου (Ἀρτης-
Ἀχελώου)», *Ἱστοριογεωγραφικά* 6 (1998), σσ. 9-58.

¹⁸ Τὴν παραίτησιν τοῦ Τρίκκης Κωνσταντίου (1739-1764) βλ. Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μη-
τροπόλεως Λαρίσης*, ὁ.π., σσ. 57-58.

νιο τοῦ 1764, ὁπότε συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρόκειται ὄντως γιὰ τὸν Τριῆκης Κωνστάντιο. Βεβαίως, ὁ διάδοχός του Ἀμβρόσιος (1765-1796) ὑπῆρξε πρωτοσύγκελλός του, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἐὰν γνώριζε τὸ ἀνωτέρω ζήτημα¹⁹. Μετὰ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ὁ Πατριάρχης Σαμουὴλ «συνοδικῶς οὖν γυμνασθῆναι τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἐκρίθη καὶ ἀπεφάνθη ὅπως κατὰ τὴν ἀναφορὰν τῶν χριστιανῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, καὶ κατὰ τὰς γινομένης μαρτυρίας τῶν περὶ τῆς ἀρχιερέων ἀποκατασταθῆναι αὐτὰ εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Φερσάλων καὶ ἀποσπασθῆναι ἐκ τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, ὡς ἀδίκως καὶ κατὰ τυχηρὰν περίστασιν, ὡς εἴρηται καὶ αὐτῆς κεκυριευμένα παρὰ πάντα λόγον δικαίου». Οὐσιαστικά, ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος ἀπεφάνθησαν θετικὰ ὑπὲρ τῆς αἴτησης τοῦ Νικοδήμου ἀφοῦ ἐξέτασαν τὶς ἀναφορὰς τῶν κατοίκων, τὶς μαρτυρίες τῶν ὁμοίων ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι βεβαίωσαν ὅτι τὰ ἀνωτέρω χωρὶά κανονικὰ ἀνῆκαν στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φαρσάλων, καθὼς καὶ τὰ ὅσα ἀνέφερε ὁ ἀποσταλεὶς ἔξαρχος γιὰ τὴν ἐπιτόπια ἐκτίμηση τοῦ ζητήματος.

Τὸ σχετικὸ πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ γράμμα ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν τεσσάρων χωριῶν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Φερσάλων συνοδικοῦ γράμματος.

Σαμουὴλ ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Τὰ ἀνέκαθεν δίκαια ἐκάστης ἐπαρχίας ὅσα ἔφθασαν τὴν ἀρχὴν προσηλωθῆναι καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπίσκεψιν τετάχθαι τῇ ἡ προσεκληρώθησαν ἐπαρχία ἀμετακίνητα εἶναι διόλου ὀφείλουσι καὶ ἀναφαίρετα ἀπὸ τῶν ὧν ἐξ ἀρχῆς προσκληρώθησαν ἐπαρχιῶν, καὶ ποτε κατὰ τινὰ τυχηρὰν τοῦ καιροῦ περίστασιν φθάσωσιν ἀπερισκέπτως μετνεχθῆναι εἰς ἄλλην τινὰ ἐπαρχίαν καὶ ἔξω τοῦ δικαίου λόγου κατασχεθῆναι, ἐξετάσεως καὶ ἐρεύνης περὶ αὐτῶν γενομένης ἀνακαλοῦνται εὐλόγως καὶ δικαίως εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν τάξιν τε καὶ κατάστασιν καὶ διορθοῦται ἐκκλησιαστικῶς ἢ φθάσασα ὅπως οὖν ἀδικία γενέσθαι. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τανῦν προσεκομίσθη καὶ ἐνεφανίσθη ἡμῶν ἀναφορὰ κοινὴ, ἐνυπόγραφος καὶ ἐμμέαρτυρος, ἀπεστειλαμένη ἀπὸ τῆς κοινότητος τῶν χριστιανῶν τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Φερσάλων διαλαμβάνουσα ὅτι τὰ τέσσαρα χωρὶά καὶ τξιφλίκια, δηλονότι τὸ Συμεκλί, τὸ Χατζό

¹⁹ Τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Τριῆκης Ἀμβροσίου βλ. Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσσης*, ὅ.π., σ. 58.

ὀμπασί, τὸ Σαρί καγιά καὶ Μπάμπασι, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς διετέλουν ὑποκείμενα τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ταύτῃ Φερσάλων, ἔτι ἐξ ὄτου πέρ καιροῦ διετέλει αὕτη ἐξαρχία, καὶ ἐπισκεπτομένη ἀρχιερατικῶς ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἀρχιερατευόντων κατὰ καιροῦς ἀρχιεπισκόπων Φερσάλων, πλὴν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῷ ἐκκλησιάζεσθαι τοὺς ἐν αὐτοῖς χριστιανούς καὶ διὰ τὸ εἶναι πλησιόχωρα μετὰ τῶν τζιφλικίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, ἠναγκάζοντο οἱ χριστιανοὶ ἀπιέναι καὶ ἐκκλησιάζεσθαι εἰς τὰς μητροπόλεως ταύτης ἐκκλησίας, ὡς πλησιοχώρους· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ καθ' ὃν καιρὸν ὁ πρῶν χρηματίας Φερσάλων κύρ Ἰάκωβος εἶχε τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, ἐκβιασθεὶς ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν διὰ τινὰ ἐπισυμβῆσαν αὐτῷ καταδρομὴν ἐκ μέρους τῶν ἐντοπίων ἐξουσιαστῶν, ἐλθεῖν τε καὶ διατρίψας εἰς βασιλεύουσαν, ἰκανὸν καιρὸν τῶν εἰρημένων τεσσάρων χωρίων καὶ τζιφλικίων ἀνεπισκέπτων διαμεινάντων, καὶ τῶν χριστιανῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς τὰ τζιφλίκια τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, κατὰ μικρὸν ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῆς μητροπόλεως ταύτης, καὶ ὑστερήθη τούτων // ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Φερσάλων. Τανῦν δὲ ἀρχιερατεύοντος ἐν αὐτῇ τοῦ ἤδη ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων κύρ Νικοδήμου, ἐκινήθη ἀγωγή παρὰ τῆς θεοφιλίας αὐτοῦ ἐπὶ συνόδου, ἐπιζητούντος ἀνακληθῆναι τὰ τέσσαρα αὐτὰ χωρία καὶ τζιφλικίων εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν αὐτοῦ, ὡς ἐξ ἀρχῆς διετέλεσαν ταῦτα εἰς αὐτήν ὑποκείμενα, καὶ παραστήσαντος μάρτυρας ἐπὶ τοῖς λεγομένοις οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ ρεῖθεισῇ ἀναφορᾷ ἰκανούς χριστιανούς ἐπαρχιώτας αὐτοῦ ἱερωμένους καὶ λαϊκοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν περὶ πλῆσιοχῶρων ἀρχιερέων τὸν τε πανιερώτατον μητροπολίτην Βερρόϊας κύρ Δωρόθεον, τὸν Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Θεόκλητον, τὸν πρῶν Ἰαγοςβιτζίου κύρ... ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου Τρικάλου μαρτυρήσαντος περὶ τούτου εἰς τὸν σταλθέντα παρ' ἡμῶν ἐξαρχον εἰς τὰ ἐκεῖσε, ἐφημερίου τοῦ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικοῦ ναοῦ ἱερομονάχου κύρ Ἀνθίμου, ἀκροασάμενον καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν Τρικαλινῶν χριστιανῶν καὶ δικαιολογουμένου κἂν τούτῳ, ὅτι ἡ κατεξουσίασις αὕτη εἰς τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐνοριακά ταῦτα χωρία ἔφθασε γενέσθαι διὰ τὴν τότε στέρησιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀνάγκην τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῷ ἀπιέναι εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν περὶ τζιφτικίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης. Τανῦν δὲ θεῖω ἐλέει ἀνεγερθεῖσῶν ἐκκλησιῶν ἰδίους δαπανήμασι τῶν ἐν αὐτοῖς χριστιανῶν, ὑποχρέων εἰσέτι ὄντων καὶ βεβαρυμένων ἀπὸ τῶν δαπανημάτων ἐκείνων ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις καὶ τῆς ἀνάγκης ἐκείνης ἐκ μέσου γενομένης, ἐζήτησε δικαίως ἀποκατασταθῆναι τὸ ἀνέκαθεν δίκαιον τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ. Συνοδικῶς οὖν γυμνασθεῖσης τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἐκρίθη καὶ ἀπεφάνθη ὅπως

κατά τὴν ἀναφορὰν τῶν χριστιανῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, καὶ κατὰ τὰς γινομένας μαρτυρίας τῶν πέριξ ἀρχιερέων ἀποκατασταθῆναι αὐτὰ εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Φερσάλων, καὶ ἀποσπασθῆναι ἐκ τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, ὡς ἀδίκως καὶ κατὰ τυχηρὰν περίστασιν, ὡς εἴρηται, ὑπ' αὐτῆς κεκυριευμένα παρὰ πάντα λόγον δικαίου. Καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὰ εἰρημμένα τέσσαρα χωρία καὶ τζιφλίκια, τὸ Σιμικλί, τὸ Χαδζὶ ὀμπασί, τὸ Σαρί καγιά καὶ τὸ Μπάμπασι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάρχωσιν ὑπὸ τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν καὶ ἐπίσκεψιν καὶ διοίκησιν τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων κύρ Νικοδήμου, ὡς ἐνοριακὰ αὐτοῦ δίκαια ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς χρηματίσαντα καὶ αὐτὸς ἔχει καρποῦσθαι καὶ ἀπολαμβάνειν πάντα τὰ ἐξ αὐτῶν ποριζόμενα ἀρχιερατικὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα, κανονικὰ καὶ συνοικέσια, ζητία, πανηγύρεις καὶ εἴ τι ἄλλο ἐν αὐτοῖς σύνηδες, τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Λαρισησὶς μηδεμίαν ἔχοντος μετοχὴν ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπέχεσθαι ὀφείλοντος πάντη ἀπὸ τὰ τῶν χωρίων τούτων καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἔνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν ἐπιβεβαιωτήριον συνοδικὸν γράμμα, καταστρωθὲν κἄν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐδόθη τῷ ῥῆθέντι ἀρχιεπισκόπῳ Φερσάλων καὶ συναδελφῷ ἡμῶν κύρ Νικοδήμῳ. αῤῥξδ', Ἰουνίου ε'.

ἐν μηνί Ἰουνίῳ, ἰνδικτιῶνος ιβ'

† ὁ Κυζίκου Γεράσιμος, † ὁ Νικομηδείας Νικηφόρος, † ὁ Χαλκηδόνος Ἰωαννίκιος, † ὁ Δέρκων Διονύσιος, † ὁ Προύσης Μελέτιος, † ὁ Ἀθηνῶν Βαρθολομαῖος, † ὁ Κρήτης Γεράσιμος, † ὁ Μιτυλήνης Ἄνθιμος, † ὁ Διδυμοτείχου Νεόφυτος, † ὁ Δρύστρας Κύριλλος, † ὁ Προκονήσου Ἀνανίας²⁰.

Γεγονός τὸ ὅποιο θά πρέπει νὰ σημειωθεῖ, εἶναι ὅτι τὸ ἔγγραφο δέν φέρει τὴν ὑπογραφή τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης Μελετίου, ὁ ὅποιος τὸ προηγούμενο διάστημα ὑπῆρξε συνοδικὸς καὶ φέρεται νὰ ὑπογράφει πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ ἔγγραφα, ὅπως καὶ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Φαρσάλων Νικοδήμου. Πιθανόν, ἢ συνοδικὴ περίοδος τοῦ Μελετίου νὰ εἶχε λήξει, με ἀποτελέσμα νὰ

²⁰ Ἀρχεῖον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Κώδιξ, Α'5, σ. 257-258. Πρβλ. καὶ Vat.gr. 2434, φ. 317r-318r καὶ Γερμανός, μητροπολίτης Σάρδεων, «Ἱστορικὸν Σημείωμα περὶ τῆς μητροπόλεως Φαναριοφερσάλων», ὁ.π., σσ. 313-314.

ἐπιστρέφει στή μητρόπολή του. Ἡ ἀποχώρηση τοῦ Λαρίσης Μελετίου ἀπό τή Σύνοδο, ἔδωσε τήν εὐκαιρία στόν Φαρσάλων Νικόδημο νά μεταβεῖ στήν Κωνσταντινούπολη καί τοῦτο δηλώνεται στό σιγίλλωδες γράμμα τοῦ 1768 στό ὁποῖο ὁ ἀπό Λαρίσης Πατριάρχης Μελέτιος δηλώνει: «ὄτε τάς διατριβάς ἡμεν ἐν Λαρίσῃ ποιούμενοι καί τό ἐκεῖσε λογικόν τοῦ Χριστοῦ ποῖμνιον καθ' ἡσυχίαν ἐπισκεπτόμενοι». Δέν γνωρίζουμε ἐάν ὁ Λαρίσης Μελέτιος ἐνίργησε πρὸς ἀνατροπή τῆς ἀπόφασης τοῦ Πατριάρχῃ Σαμουήλ γιά τήν ἀφαίρεση τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων χωριῶν ἀπό τή μητρόπολη Λαρίσης καί ἀπόδοσης στήν ἀρχιεπισκοπή Φαρσάλων. Τό μόνο τό ὁποῖο γίνεται γνωστό εἶναι οἱ ἐνέργειές του ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ γιά τήν ἀκύρωση τῆς πράξης τοῦ Πατριάρχῃ Σαμουήλ καί τήν ἐπανένωση τῶν τεσσάρων χωριῶν στή μητρόπολη Λαρίσης. Σημειώνεται, ὅτι στίς 22 Ἰουνίου τοῦ 1768, πατριαρχεύοντος ἀκόμη τοῦ Σαμουήλ, κατατέθηκε στά Πατριαρχεῖα ἀναφορά τῶν κατοίκων τῶν τεσσάρων χωριῶν (Χατζόμπασι, Σαρίκαγια, Μπάγμπασι καί Σμιτλί) μέ τήν ὁποία βεβαίωναν ὅτι ἀνίσκουν στήν μητρόπολη Λαρίσης καί ὄχι στήν ἀρχιεπισκοπή Φαρσάλων. Τήν ἀναφορά υπέβαλαν οἱ ἱερεῖς καί πρoεστοί τῶν χωριῶν αὐτῶν στό Πατριαρχεῖο αὐτοπροσώπως, εὐρισκόμενοι στήν Κωνσταντινούπολη καί γιά τήν γνησιότητά της τήν προσυπογράφουν ὑπάλληλοι καί ὀφικιάλιοι τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς:

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως βεβαίωι ὅτι ἴσον ἐστί

ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου

Τήν ὑμετέραν σοφωτάτην καί σεβασμωτάτην ἡμῶν παναγιότητα δουλικῶς προσκυνοῦμεν κατασπαζόμενοι τήν παναγίαν αὐτῆς δεξιάν.

Ὁ ἅγιος θεός νά τήν στεφανώνῃ καί νά τήν πολυετῆ εἰς τόν οἰκουμενικόν αὐτῆς θρόνον μέ ἀκροτάτην ὑγείαν καί εἰρηνικὴν κατάστασιν εἰς καύχημα ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων καί πιστῶν αὐτῆς δούλων, μετὰ τήν δουλικὴν ἡμῶν προσκύνῃσιν θάρρῃ υἱικῶ προστρέχομεν καί ἀναφέρομεν τῇ ὑμετέρῃ σεβασμωτάτῃ παναγιότητι διά τοῦ παρόντος ἡμῶν ταπεινοῦ γράμματος τῶν τεσσάρων χωριῶν, δηλαδή τῶν ἀδίκως καί ἀκρίτως ἀφηρημένων ἀπό τήν μητρόπολη τῆς Λαρίσης, ὅτε τό Χατζόμπασι, Σαρίκαγια, Μπάγμπασι καί Σμιτλί, παραπονούμενοι μετὰ μεγάλης λύπης καί ἀθυμίας καί μέ καθαρὰν μας συνείδησιν,

καί ἐν φόβῳ θεοῦ καί τῆς ψυχῆς μας ὁμολογοῦμεν καί μαρτυροῦμεν ὅτι αὐτὰ τὰ τέσσαρα χωρία ἦτον ἔκπαλα ὑποκείμενα εἰς τόν μητροπολίτην Λαρίσσης, καθὼς ἐμεῖς ἐφθάσαμεν καί οἱ πατέρες ἡμῶν καί πάππουδες ὡμολόγουν, ὅτι ὁ μητροπολίτης τῆς Λαρίσσης ἤρχοντον εἰς αὐτὰ τὰ τέσσαρα χωρία, καθὼς καί εἰς τὰ ἐπίλοιπα αὐτοῦ χωρία, ἔκαμνε τό ντεῦρι καί τίν σῦναξιν τῶν εἰσοδημάτων καί τό κανονικόν σιτᾶρι εἰς Λάρισσαν τό ἐπηγαίναμεν· τώρα ὅμως ὁ ἅγιος ὁ Φερσάλων ἀφ' ᾧ ἀρχιεράτευσεν ὁ κύρ Νικόδημος δηλαδή, δέν ἰξεύρομεν μέ οἷον τρόπον ἐστάθη καί ἀπό τίν μητρόπολιν τῆς Λαρίσσης μᾶς ἀπόσπασεν καί μέ βίαν ἐσωτερικὴν καί ἐξωτερικὴν μᾶς ἐκινδύνευσεν χρόνους δύο σχεδόν ἕως νά μᾶς ὑποτάξῃ, νά δίδωμεν τὰ εἰσοδήματα τῆ πανιερώτητά του, καί ἐμεῖς ὡς ἀδύνατοι, καί πάντῃ αἰχμάλωτοι, καί εἰς τοὺς ἀγάδες μας καταδουλωμένοι νύκτα καί ἡμέραν μὴν ἐξουσιάζοντες τόν ἑαυτὸν μας, νά [...] // καί νά ἔλθωμεν εἰς βασιλεύουσαν νά εὐγῶμεν εἰς τίν πατριαρχικὴν ἁγίαν σύνοδον νά κλαύσωμεν τόν πόνον μας, ἐμείναμεν τώρα τόσους χρόνους εἰς τίν ἐξορίαν, τανὺν δέ ἀκούγοντες καί ὄντες βεβαιωμένοι, ὅτι ἡ σοφωτάτη παναγιότης τῆς ἀφ' οὗ ἐστάθη εἰς τόν οἰκουμενικόν θρόνον ἀδωροδοκίτως θεωρεῖ μετὰ ὑψηλῆς ἔρευνας τὰς ὑποθέσεις πάντων τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν καί ἀπεδίδει ἐκάστῳ τό δίκαιον, ὡς ἡ δικαιοσύνη τό ἀπαιτεῖ, καί ὄντος αὐτοῦ εἰς βασιλεύουσαν καί τοῦ μητροπολίτου Λαρίσσης κύρ Μελετίου καί τοῦ νῦν ἀρχιερέως ἡμῶν ἁγίου Φερσάλων αὐτοῦ εὐρισκομένου, ἀναφέρομεν τῆ ὑμετέρα παναγιότητι καί τῆ ἁγία συνόδῳ, ὡς ἄνωθεν νά θωρήσῃτε αὐτὴν τίν ὑπόθεσιν καί τίν ἀδίκως ἡμῶν ἀπό τίν μητρόπολιν τῆς Λαρίσσης ἀφαίρεσιν, ὅτι τοῦτο αὐτό δέν στέργομεν, καθὼς ἦτον ἐξ ἀρχῆς ἀπό τοὺς προπάππους μας πάλιν οὕτως νά μείνωμεν καί τοῦτο τό θέλομεν παρά τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου παναγιότητος, ἧς αἱ θεοπειθεῖς εὐχαί καί εὐλογίαι εἶψαν μετὰ πάντων ἡμῶν, ἀμήν.

αψξί, Ἰουνίου κβ'

Χρῆστος ἱερεὺς ἀπό χωρίον Σαρίκαγια, Γεροπαναγιώτης, Γεροθανάσης, Γεροακριβούσης, Γεροστέριος καί λοιποὶ χριστιανοί. Γερορίζος, Γεροπαναγιώτης καί Γεωργάκης καί Παναγιώτης καί λοιποὶ χριστιανοὶ ἀπό χωρίον Μπάγμπασι, Δανὴλ ἱερομόναχος ἀπό χωρίον Σιμιτλί, Γεροτριαντάφυλλος, Γερογεωργούσης, Γεροπουλίμεφος, Ἀναστάσης, Γιαννάκης, Ἀγγελάκης καί οἱ λοιποὶ χριστιανοί, παπᾶ Στέριος ἀπό χωρίον Χατζόμπασι, Γεροκώστας, Γερογιαννάκης, Γιάννος Ρίζος, Χριστόδουλος, Γεωργάκης καί λοιποὶ χριστιανοί.

νοί καί ἡμεῖς οἱ πλησιόχωροι ἀπό Καρατζόγλου, ὁ Γερογεωργάκης, Ἀλαβίτζης καί Γερογεώργης, Γερομίτζος καί ἀπό χωρίον Ψυχικό Γερογιωργάκης, Γεροαποστόλης, Γερογιάννης, Γεροδημήτρης, οὕτως ἤξεύρομεν καί οὕτως μαρτυροῦμεν καί // ἡμεῖς ἀπό χωρίον Λασποχώρι, Γερογεώργης, Γεροδημήτρης, Γερογιάννης καί Γεροδήμος, οὕτως ἰξεύρομεν καί οὕτως μαρτυροῦμεν.

(ὑπογρ. ιδιόχειροι κληρικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας)

ὁ μέγας διερχμηνευτής Γεώργιος μάρτυς

ὁ ῥέφερενδάριος Ἀλέξανδρος μάρτυς ὅτι ἴσον ἐστί

ὁ β΄ ὀστιάριος Σπαντωνῆς μάρτυς ὅτι ἴσον ἐστί

ὁ ἔκδικος Ἀναστάσιος μάρτυς ὅτι ἴσον ἐστί

ὁ πρωταποστολάριος Παντελεήμων μάρτυς ὅτι ἴσον ἐστί²¹.

Ἡ ἀνωτέρω ἀναφορά, περιέχει στοιχεῖα τὰ ὅποια θά πρέπει νά συνεκτιμηθοῦν. Μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι τήν ἐποχή αὐτή (τό καλοκαίρι τοῦ 1768), βρίσκονται στήν Κωνσταντινούπολη καί οἱ δύο ἐνδιαφερόμενοι, ὁ Λαρίσης Μελέτιος καί ὁ Φαρσάλων Νικόδημος, πιθανόν γιά ὑποθέσεις τῶν ἐπαρχιῶν τους, ἢ λόγῳ τῆς ἀντιπροσωπείας, τῶν τεσσάρων χωριῶν πού μετέβη στήν Κωνσταντινούπολη. Ἀφενός, ὁ Λαρίσης Μελέτιος γιά τήν ἐνίσχυση τοῦ αἰτήματος τῆς ἀντιπροσωπείας καί ἀφετέρου ὁ Φαρσάλων Νικόδημος, γνωρίζοντας τήν μετάβαση τῆς ἀντιπροσωπείας, μετέβη κι αὐτός γιά τήν ὑποστήριξη τῶν δικαιωμάτων του στά τέσσερα αὐτά χωριά. Ἀπό τί μελέτη τῶν πατριαρχικῶν κωδίκων συνάγεται τό συμπέρασμα ὅτι μετεῖχαν καί ὡς συνοδικοί, ἀφοῦ ὑπογράφουν σχετικές πατριαρχικές καί συνοδικές πράξεις καί ὑπομνήματα ἐκλογῆς. Σημειώνεται, ὅτι ὁ Λαρίσης Μελέτιος ἀπό τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1767 βρίσκεται στήν Κωνσταντινούπολη καί μετέχει τῶν συνοδικῶν συνεδριάσεων, ὅπως φαίνεται ἀπό τούς πατριαρχικούς κώδικες, ὅπου ὑπογράφει διάφορα πατριαρχικά καί συνοδικά ἔγγραφα. Ὁ Φαρσάλων Νικόδημος, ἐμφανίζεται ὡς μετέχων τῆς συνόδου τόν Ἀπρίλιο καί τόν Ἰούνιο τοῦ 1768, ἀφοῦ φέρεται νά ὑπογράφει τόν συνοδικό τόμο περί χειροτονίας πρεσβυτέρων καί διακόνων²² καί τό σιγλιῶδες γράμμα (μαζί μέ τόν Λαρίσης Μελέτιο) περί τοῦ ναοῦ τοῦ

²¹ Vat.gr. 2435, φ. 301r-302r.

²² Vat.gr. 2435, φ. 292r-293v.

Άγ. Γεωργίου Πάτμου²³ και έμμέσως στό υπόμνημα έκλογής του μπτροπολίτη Σαντορίνης, τόν Σεπτέμβριο του 1768, όπου ο Βιδύνης Ιωσήφ φέρεται νά υπογράψει και ώς «έχων και τήν γνώμην του άγίου Φερσάλων»²⁴. Πιθανόν, μετά τήν έκλογή του Λαρίσης Μελετίου, ώς Οικουμενικού Πατριάρχη, νά αναχώρησε από τήν Κωνσταντινούπολη και νά έπανήλθε στην επαρχία του.

Τήν άνωτέρω αναφορά υπογράφουν τρεις ιερείς και 20 προεστοί από τά τέσσερα χωριά καθώς και προεστοί από πλησιέστερα χωριά σέ αυτά, δηλαδή τέσσερις από «Καρατζόγλου», πιθανόν οικισμός όμώνυμου τσιφλικιού, τέσσερις από Λασποχώρι (σμμ. Λεύκη) και τέσσερις από τό χωριό Ψυχικό. Παράλληλα, τήν γνησιότητά της έπικυρώνουν έξι όφικιάλιοι τής πατριαρχικής αλληής. Τό κυριότερο έπιχείρημα τών κατοίκων είναι ότι «...καθώς έμεις έφθάσαμεν και οι πατέρες ήμων και πάππουδες ώμολόγουν, ότι ο μπτροπολίτης τής Λαρίσης ήρχοντον εις αυτά τά τέσσαρα χωριά, καθώς και εις τά επίλοιπα αυτού χωρία έκαμνε τό ντεύρι και τήν σύναξιν τών εισοδημάτων και τό κανονικόν σιτάρι εις Λάρισσαν τό έπιγαίναμεν», δηλαδή ότι άνήκαν στον μπτροπολίτη Λαρίσης, διότι οι ίδιοι και οι γεροντότεροι γνώριζαν και όμολογούσαν ότι αυτός, ο Λαρίσης, περιόδευε (ντεύρι)²⁵ στα χωριά και σέ αυτόν άποδίδονταν τά «κανονικά»²⁶, δηλαδή οι οικονομικές υποχρεώσεις τών κατοίκων προς τόν οικείο έπίσκοπό τους, σέ χρήμα και είδος²⁷. Έπιπλέον ή αναφορά μας δίδει τήν πληροφορία ότι ο Φαρσάλων Νικόδημος έκαμε σχεδόν δύο χρόνια νά υποτάξει τούς κατοίκους τών χωριών αυτών, δηλαδή νά τούς έντάξει ένοριακά πλήρως

²³ F. Miklosich – I. Müller, *Acta et Diplomata Graeca*, τ. 6, Vindobonae 1890, σσ. 345-347, έδω σ. 347. Πρβλ. και *Vat.gr.* 2435, φ. 297r-298 r.

²⁴ Άρχειον Οικουμενικού Πατριαρχείου, Κώδιξ, Α'5, σ. 84. Πρβλ. και *Vat.gr.* 2435, φ. 314r.

²⁵ Η λέξη ντεύρι προέρχεται από τήν τουρκική *devir* = περιοδεία, σχετικά βλ. Κων. Κουκίδης, «Λεξιλόγιον έλληνικών λέξεων παραγομένων εκ τής τουρκικής γλώσσης», *Άρχειον Θρακικού, Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 25 (1960), σ. 158.

²⁶ Τά «κανονικά» ήταν ένα μικρό χρηματικό ποσό τό όποιο κατέβαλαν οι ιερείς και κάθε οικογένεια προς τόν έπίσκοπο και προς τό Οικουμενικό Πατριαρχείο για τήν κάλυψη άναγκών λειτουργίας και κυρίως για τήν άπόδοση τών φορολογικόν και όχι μόνον υποχρεώσεων προς τήν όθωμανική διοίκηση, σχετικά βλ. Π. Άκανθόπουλος, *Η ιστορία τών ένοριών του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά τήν Τουρκοκρατία*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 208.

²⁷ Σχετικά μέ τήν λειτουργία τής ένορίας και τίς εισφορές προς τόν έπίσκοπο και γενικά βλ. Ι. Ε. Άναστασίου, «Αί ένορία τής έλληνικής εκκλησίας κατά τήν διάρκεια του ΙΗ' αιώνας», *Έπιστημονική Έπετηρίδα Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ* 22 (1977), σσ. 9-21. Π. Άκανθόπουλος, *Η ιστορία τών ένοριών*, ό.π., σ. 19 κ.έ. Δ. Κ. Παπαϊωάννου, *Η πολιτική τών έπισκόπων στην Τουρκοκρατία. Ιστορικοκανονική προσέγγιση*, Άθήνα 1991, σ. 46 κ.έ.

στήν ἐπαρχία του καί νά λάβει τά κανονικά εισοδήματα ἀπό αὐτά, γεγονός τό ὅποιο, ἐάν εἶναι ἀκριβές, δείχνει ὅτι οἱ χριστιανοί τῶν χωριῶν αὐτῶν ἤθελαν νά ἀνήκουν στή μητρόπολη Λαρίσης καί ὄχι στήν ἀρχιεπισκοπή Φαρσάλων.

Ἡ ἀνωτέρω ἀναφορά τῶν κατοίκων τῶν τεσσάρων χωριῶν χρησιμοποιήθηκε γιά τήν ἔκδοσι πατριαρχικοῦ καί συνοδικοῦ γράμματος ὑπέρ τῆς μητρόπολης Λαρίσης μετά τήν ἐκλογή ὡς Πατριάρχῃ του ἀπό Λαρίσης Μελετίου²⁸. Ἡ ἐκλογή πραγματοποιήθηκε στίς 5 Νοεμβρίου 1768, μετά τήν παραίτησι τοῦ Πατριάρχῃ Σαμουήλ. Λίγες ἡμέρες μετά τήν ἐκλογή του Μελετίου, συγκεκριμένα κατά τήν 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1768, ἐκδόθηκε πατριαρχικό καί συνοδικό γράμμα τό ὅποιο ἐπανένωνε τά τέσσερα ἀνωτέρω χωριά μέ τή μητρόπολη Λαρίσης, ἔχοντας ὡς κύριο στοιχεῖο γιά τήν ἀπόφασι αὐτή, τήν ἀνωτέρω ἀναφορά τῶν ἱερέων καί τῶν προεστῶν τῶν χωριῶν αὐτῶν καθώς καί τίς μαρτυρίες προεστῶν πλησιόχωρων χωριῶν. Σημειώνεται ὅτι ἡ ἀναφορά τῶν κατοίκων φέρει ἡμερομηνία 22 Ἰουνίου 1768 καί μόλις τήν 1η Δεκεμβρίου καταχωρεῖται στόν πατριαρχικό κώδικα, γεγονός τό ὅποιο ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι δέν ἐλίφθη ὑπόψη ἀπό τόν Πατριάρχῃ Σαμουήλ καί ἐπανῆλθε στό προσκίνιο ὅταν ἀνέλαβε Πατριάρχῃς ὁ ἀπό Λαρίσης Μελέτιος, ὁ ὅποιος βεβαιώνει ὅτι ἡ καταχώρησι στόν κώδικα εἶναι ἀκριβές ἀντίγραφο ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Ὑπογραφή Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ Μελετίου Β΄ τοῦ ἀπό Λαρίσης

Τό πατριαρχικό καί συνοδικό γράμμα ἀνέφερε σχετικά:

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ ἐπιβεβαιωτηρίου γράμματος τῶν χωριῶν τούτων, τοῦ Χατζόμπασι, τοῦ Σαρίκαγια, τοῦ Μπάγμπασι

²⁸ Γιά τόν ἀπό Λαρίσης Οἰκουμενικό Πατριάρχῃ Μελέτιο Β΄ βλ. Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, ὁ.π., σ. 556-558. Γερμανός, μητροπολίτης Σάρδεων, «Συμβολίι εἰς τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τῆς Ἀλώσεως καί ἔξῃς», *Ὁρθοδοξία* 11 (1936), σ. 337-341. Β. Μπακούρος, *Σαμουήλ Χατζεργής ὁ Βυζάντιος (1700-1775)*, ὁ.π., σσ. 318-317, ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία.

καὶ τοῦ Σιμιτλῆ, ἀποκατασταθέντων αὐθις τῇ μητροπόλει Λαρίσσης, ὅπερ κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι κώδικι κατὰ τὸ ἀψξθ', Ἀπριλίου κέ'

Τὰ δίκαια δεῖσθαι συμμάχων ὑπέλοιπται τισι δῆπουθεν, αἰεὶ γὰρ τῆς κακίας θρασυνομένης, ἐξανισταμένης τε καὶ ἀντιστρατευομένης τῇ ἀρετῇ, συμβαίνει πολλὰ τῶν δικαίων πολλάκις ἀμαυροῦσθαι διὰ τὴν ἀντίδρομον τοῦ φέροντος ἀγωγίην, ἀνθ' ὧν καὶ χρήζουσιν ὄντως μαχητῶν πολυμόχθων ὡς ἂν διεκδικούμενα διασώζονται δυοῖν σπευδόντων ἐκείνων θάτερον, ἦτοι παρόντα κατὰ χώραν ἰδίαν ἀπαρακινδύνευτα φυλάξαι φαμέν, ἢ ἐκποδῶν ἀνακαλέσασθαι γεγονότα, τῶν δ' ἐκκλησιαστικῶν δικαίων ὑπερμαχεῖν καὶ ὑπεραγωνίζεσθαι, χρεῶν ὁμολογουμένους τοὺς πνευματικούς τῆς ἐκκλησίας προστάτας, καὶ κανονικῆς ἀκριβείας στάθμη παραμετροῦντας ἕκαστα κατὰ χώραν οἰκείαν ἀποκαθιστᾶν ὡς εὐθύναις ὑποκειμένους καὶ λόγον ἀποδώσοντας, οὐ γὰρ τὸ ἀφαιρεῖν μόνον τὰ ἐκκλησιαστικά δίκαια ἀδικεῖν ἐστὶ τὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ δῆπου καὶ τὸ παρορᾶν ἀδικουμένας αὐτάς. ἐπειδὴ τοιγαροῦν πρὸ χρόνων ἤδη τεσσάρων παρὰ πάντα δικαίου λόγον ἀφηρέθησαν τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λαρίσσης τὰ τέσσαρα ταῦτα ἐνοριακὰ αὐτῆς χωρία, ἦτοι τὸ Χατζόμπασι, τὸ Σαρίκαγια, τὸ Μπάγιμπασι καὶ τὸ Σιμιτλί, οὕτω καλούμενα καὶ κατεπατήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων Νικοδήμου, μηδὲν ἔχοντες ἐν αὐτοῖς κανονικὸν δίκαιον, τόλμημα μεστὸν παρανομίας καὶ ἀδικίας, κώμιας γὰρ καὶ χωρία ἐνοριακὰ ἀφαιρεῖσθαι τῶν γνησίων προῖσταμένων καὶ ἄλλοις προστίθεσθαι, ἀπᾶδον πάντη καὶ ἀπεμφαῖνον ἐστὶ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσιν ἐῶμεν λέγειν // ὅσον ἄξιον λυπεῖν τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς, ὡς οὕτω μηδενὸς βεβαίως ἂν ἔξοντος²⁹ τὰ ἐνοριακὰ χωρία ἀλλ' ἐκάστου, μήποτε διαρπαγείη καὶ ἀφαιρεθείη ὑπόπτως διακεκμένου. ὅτι μὲν οὖν ἄτοπον τοῦτο, ἀπᾶδον τε τῇ ἐκκλησιαστικῇ θεσμοθεσίᾳ καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀπευκαῖον, οὐ πλειόνων δεήσειεν ἂν λόγων εἰς ἀπόδειξιν, ὅπως δὲ ἐδραματουργήθη δηλώσωμεν, ὁ γὰρ ῥηθεις ἀρχιεπίσκοπος Φερσάλων Νικόδημος φιλαδίκῳ κρατηθεὶς γνώμῃ καὶ ὀρμίσσας εἰς ἀρπαγὴν τῶν εἰρημένων ἐνοριακῶν χωρίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, εὔρε τὸν πρὸ ἡμῶν πατριαρχεύοντα, οὐ μόνον ἐτοίμως ἐπινεύσαντα, ἀλλὰ καὶ τρόπους ἀπατηλοὺς ὑφηνεσάμενον. Καὶ δὴ διὰ ψευδεπιπλάστων ἀναφορῶν δῆθεν τῶν χριστιανῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς

²⁹ Ὁ Δ. Γ. Καλούσιος, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνωτέρω πατριαρχικοῦ γραμματος μεταγράφει τὴ λέξιν ὡς «ἔλοντος», ἢ ὅποια βεβαίως ἀποδίδει ὀρθότερα τὸ νόημα τῆς πρότασης (Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσσης, ὁ.π., σ. 161).

Φερσάλων, ἐξεδόθη γράμμα συνοδικόν, φέρον καὶ ἄλλων τινῶν μαρτυρίας, μήτε εἰδότην μήτε μαρτυρησάντων, καὶ παρέχον αὐτὰ ταῦτα τὰ χωρία τῷ ῥηθέντι ἀρχιεπισκόπῳ Φερσάλων, ὅτε τὰς διατριβάς ἡμεν ἐν Λαρίσση ποιούμενοι καὶ τὸ ἐκεῖσε λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποιόνιον καθ' ἡσυχίαν ἐπισκεπτόμενοι, οὕτω γοῦν δολίως καὶ ἀπατηλῶς καὶ ἀδίκως ἀφαιρεθέντων τῶν εἰρημένων χωρίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, οἱ ἐν αὐτοῖς τελούντες χριστιανοὶ μὴ ἀνεχόμενοι ἀπαλλοτριωθῆναι τῆς ὀλομελείας τῆς ἐπαρχίας Λαρίσσης, ἀπέστειλαν κοινὴν ἀναφορὰν αὐτῶν, προσμαρτυρουμένην καὶ ὑπὸ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ προκρίτων χριστιανῶν τῆς μητροπόλεως καὶ πολιτείας Λαρίσσης ἐν ἧ διαβεβαιούμενοι τὴν ἀρχαίαν τῶν εἰρημένων χωρίων ἔνωση μετὰ τῆς ἐπαρχίας Λαρίσσης, ὥστε καὶ ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πολιοῦς ἐτῶν ἐπέκεινα τῶν ἐννεήκοντα, ἐνοριακὰ γινώσκειν τὰ χωρία ταῦτα τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς προϊσταμένους τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἐπίστασθαι πνευματικοὺς αὐτῶν ποιμένας καὶ παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν // τοιαύτην ἔχειν παράδοσιν ἠτοῦντο θερμῶς ἀποκαταστῆναι καὶ προσαρμοσθῆναι τῇ αὐτῇ μητροπόλει καὶ ἐπαρχίᾳ Λαρίσσης, ἧς ἀδίκως ἀπετιμήθησαν καὶ ἀπεσπᾶσθησαν, ἀλλ' ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν εἰς μάτην αὐτοῖς αἱ δεήσεις ἐγένοντο. τανῦν δὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀναδεξαμένης τοὺς οἴακας τῆς παγκοίνου ταύτης πνευματικῆς ὀλκάδος καὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, συνοδικῶς προβληθείσης ὑπὸ τοῦ ἡδὴ ἱερωτάτου μητροπολίτου Λαρίσσης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου δευτέρας Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος, τοῦ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κὺρ Μελετίου, εὐλογον καὶ δίκαιον κέκριται κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει ἀποκαταστῆναι τὰ εἰρημένα χωρία τῇ μητροπόλει Λαρίσσης ὡς ἀρχαῖα ἐνοριακὰ αὐτῆς ἀποδεδειγμένα, τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τοῦ προεκδοθέντος ἐκείνου συνοδικοῦ γράμματος περὶ τῶν εἰρημένων τεσσάρων χωρίων, ὡς δολίως καὶ ἀπατηλῶς σχεδιασθέντος ἀκύρου καὶ ἀνισχύρου μένοντος, καὶ ἀντ' οὐδενὸς λογιζομένου, τὰ εἰρημένα τέσσαρα χωρία, ἥτοι τὸ Χατζόμπασι, τὸ Σαρίκαγια, τὸ Μπάγμπασι καὶ τὸ Σμιτλί, οὕτω καλούμενα καθὼς ἀνεκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάρχουσιν ἐνοριακὰ τῆς ῥηθείσης μητροπόλεως Λαρίσσης διοικούμενα καὶ διεξαγόμενα πνευματικῶς ὑπὸ τοῦ ἡδὴ διαληφθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου Λαρίσσης καὶ συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ Μελετίου, καὶ τῶν μετ'

αὐτὸν ἀρχιερατευσόντων ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, μηδεμίαν μετοχὴν ἔχοντος ἐν αὐτοῖς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων, ἀλλ' ὀφείλοντος ἀποσπῆναι τούτων καὶ μηδαμῶς ἐνοχλεῖν τοῦ λοιποῦ τῶ ἐν αὐτοῖς χριστωνύμῳ πληρώματι ἐν βάρει ἀργίας τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ. ὃς δ' ἂν καὶ ὅποῖος τῶν ἀπάντων τολμήσῃ τοῦ λοιποῦ διασεῖσαι καὶ μετακινῆσαι τὰ εἰρημένα χωρία καὶ οἰοδῆτινι τρῶπῳ //ἐπιχειρήσῃ ἀποσπάσασθαι ἐκεῖνα τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, ὁ τοιοῦτος ὅποιας ἂν εἴῃ τάξεως καὶ καταστάσεως, ὡς προδότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων καὶ καταφρονητῆς τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀφωρισμένος εἶη παρὰ τῆς ὁμοουσίου ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ τριάδος τῆς ἀδιαιρέτου καὶ μακαρίας, τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει θεοῦ, καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος, ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ εἴῃ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι, οὔτε μὴν πρόσωπον θεοῦ, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος καὶ ἐνοχος τῶ πυρὶ τῆς γεένης. ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐπικυρώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν εἰρημένων ἐνοριακῶν χωρίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα καὶ ἐδόθη τῶ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαρίσσης τῶ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶ ἡμῶν ἀδελφῶ καὶ συλλειτουργῶ κϋρ Μελετίῳ. ἀψή', Δεκεμβρίου α'.

Κατεστρώθη δὲ κὰν τῶ ἱερῶ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας εἰς ἀνεξάλειπτον μνήμην, καὶ διηνεκῆ παράστασιν καὶ μόνιμον ἀσφάλειαν. Ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ Ἰνδικτιῶνος β'.

ὁ Κυζίκου Ἄνθιμος, † ὁ Νικομηδείας Νικηφόρος, † ὁ Χαλκηδόνος Ἰωαννίκιος, † ὁ Δέρκων Διονύσιος, † ὁ Θεσσαλονίκης Θεοδόσιος, † ὁ Πισσιδεῖας Βενέδικτος, † ὁ Βιζύης Γεράσιμος, † ὁ Ἐρσεκίου Ἄνθιμος³⁰.

Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο τοῦ 1768, ὅπως καὶ τὸ ἐπιβεβαιωτικὸ παρόμοιο τοῦ 1777, γνωστά στίην ἔρευνα καὶ δημοσιευμένα, προσαρτᾶ ἐκ νέου τὰ τέσσερα χωρία στίη μητρόπολη Λαρίσσης, ἀκυρώνοντας τὸ πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ

³⁰ Vat.gr. 2435, φ. 329r-330v. Πρβλ. Κ. Δουβουνιώτης, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης», *Ἱερὸς Σύνδεσμος*, τευχ. 288 (1 Μαΐου 1917), σσ. 6-7 καὶ τευχ. 289 (15 Μαΐου 1917), σ. 5. Γ. Β. Ντρογκούλης, «Ἡ διένεξι γὰ τὰ ἐπισκοπικὰ ὅρια ἀνάμεσα στίη μητρόπολη Λαρίσσης καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φαρσάλων», ὄ.π., σσ. 53-55. Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσσης*, ὄ.π., σσ. 160-162, ἀφ. 187.

γράμμα του Πατριάρχη Σαμουήλ. Για να δικαιολογήσει ή να κατοχυρώσει την άκυρωτική αυτή πράξη, απαξιώνει τις ενέργειες του Φαρσάλων Νικοδήμου και τις μαρτυρίες που αναφέρονται στο έγγραφο του 1764, ως πλαστές. Ήταν αδύνατο ο Λαρίσης Μελέτιος, όταν ανήλθε στον Οικουμενικό Θρόνο να αφήσει αναπάντητη την κίνηση του Φαρσάλων Νικοδήμου και γι' αυτό άμέσως μία από τις πρώτες πράξεις του ως Πατριάρχης ήταν να άκυρώσει την πράξη του προκατόχου του, πλέον από θέση ισχύος³¹.

Ο Φαρσάλων Νικόδημος, όμως, επανήλθε εκ νέου στο άνωτέρω ζήτημα, δηλαδή της απόδοσης των τεσσάρων διαφιλονικούμενων χωριών στή δική του δικαιοδοσία, όπως αυτό μαρτυρείται εντός του πατριαρχικού και συνοδικού γράμματος του Μαρτίου του 1777. Συγκεκριμένα, ο Νικόδημος, έχοντας μαζί του γράμμα του Πατριάρχη Σαμουήλ μετέβη στην Κωνσταντινούπολη και αιτήθηκε στον Πατριάρχη Σωφρόνιο Β', να του αποδοθούν τά χωριά αυτά και να ισχύσει η απόφαση του 1864 του Πατριάρχη Σαμουήλ, ο οποίος αναφέρει σχετικά: «παραγενόμενος ένταυθα ο ρηθείς Φαρσάλων κύρ Νικόδημος, και έχων εις χείρας αυτού τό άπατηλώς σχεδιασθέν έκείνο γράμμα, και οϊον άποδυρόμενος και έκτραγωδών την άθλίαν αυτού κατάστασιν, και ότι άδίκως άφηρεθήσαν παρ' αυτού τά ειρημένα χωρία». Ο Πατριάρχης Σωφρόνιος Β' πεισθείς, εξέδωσε απόφαση υπέρ του Φαρσάλων Νικοδήμου και απέδωσε τά τέσσερα χωριά στην αρχιεπισκοπή Φαρσάλων, και όπως σημειώνεται στο γράμμα του 1777: «τρόποις διαφόροις χρησάμενος, και φενακίσας ήμäs και έτερον ήμέτερον πατριαρχικόν συνοδικόν γράμμα επικυρωτικόν του κακώς παραδοθέντος έκείνου επί της πατριαρχίας του αοιδίμου κύρ Σαμουήλ» και θεωρεί ότι δύο ήταν οι φορές που εξαπάτησε ο Νικόδημος τον Πατριάρχη και τή Σύνοδο. Τό γράμμα αυτό του Σωφρονίου υπέρ του Φαρσάλων Νικοδήμου δέν πρέπει να ίσχυσε επί πολύ, διότι στο Πατριαρχείο κατέφθασαν δύο αναφορές,

³¹ Η σύντομη πατριαρχία του από Λαρίσης Μελετίου Β', δηλαδή από 5 Νοεμβρίου 1768 έως 11 Απριλίου 1769, εξ αιτίας της έναρξης του Ρωσοτουρκικού πολέμου 1768-1774, δέν του επέτρεψε να εκδώσει πολλές πατριαρχικές πράξεις. Στους πατριαρχικούς κώδικες, έκτός του άνωτέρω γράμματος σώζονται: 6 ύπομνήματα έκλογής επισκόπων, 2 ευεργετήρια και 2 άφιερωματικά γράμματα, 1 κανονισμός των επιτρόπων της Μεγάλης του Γένους Σχολής, 1 έγγραφο για τή σχολή της Πάτμου και ένα σιγίλιο για τή μονή της Χοζοβιώτισσας Άμοργού. Σχετικά μέ τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο και τις επιπτώσεις γενικότερα επί του Πατριαρχείου και των όρθοδόξων πιστών, βλ. Στ. Παπαδόπουλος, «Η Έλληνική Έπανάσταση του 1770 και ό αντίκτυπός της στις έλληνικές χώρες», *Ιστορία του Έλληνικού Έθνους*, τ. 11, σ. 58-83. Άπ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Έλληνισμού*, τ. 4, *Τουρκοκρατία 1669-1812, ή Οικονομική άνοδος και ό φωτισμός του Γένους*, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 372 κ.έ.

μία από τούς κατοίκους καί τούς ἱερεῖς τῶν τεσσάρων διαφιλονικούμενων χωριῶν καί μία από τούς χριστιανούς τῆς μητρόπολης, οἱ ὁποῖες ἀνέφεραν ὅτι τά τέσσερα χωριά ἀποτελοῦσαν πάντοτε ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς μητρόπολης Λαρίσης καί ὅτι ἀπό αὐτήν «ζητοῦσι θυλάζειν γάλα εὐσεβείας, καί ποιμαινόμενοι διατρέφεσθαι ὑπό τῆς γνησίας αὐτῶν ταύτης μητρός». Μετά ἀπό τή λήψη αὐτῶν τῶν ἀναφορῶν, ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος Β΄ ἀκύρωσε τό πρῶτο του γράμμα καί ἐξέδωσε νέο μέ τό ὅποιο ἐπικύρωνε τό γράμμα τοῦ 1768 τοῦ ἀπό Λαρίσης Πατριάρχῃ Μελετίου Β΄ καί ἀκύρωνε τοῦ Πατριάρχῃ Σαμουὴλ τοῦ 1764 καί τό ὅμοιο δικό του, γράμματα μέ τά ὁποῖα ἀποδίδονταν τά χωριά στήν ἀρχιεπισκοπή Φαρσάλων. Τόσο στή φρασεολογία ὅσο καί στά ἐπιχειρήματα, ἀλλά καί στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀποδεικτικῆς συλλογιστικῆς, τό γράμμα τοῦ 1777, ἀκολουθεῖ τό γράμμα τοῦ 1768 χωρίς ἰδιαίτερες ἐπισημάνσεις.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ ἐπιβεβαιωτηρίου γράμματος τῶν χωριῶν τούτων, τοῦ Χατζόμπασι, τοῦ Σαρίκαγια, τοῦ Μπάγμπασι, καί τοῦ Σιμιτλί, ἀποκατασταθέντων αὐθις τῇ μητροπόλει Λαρίσης, ὅπερ κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι κώδικι, κατὰ τό: αἴση, Αὐγούστου κ΄.

Κἄν χρόνος παραρῆσας μακρός, οἷόν τινα ὀμίχλην ἐπενέγκῃ τοῖς πράγμασι, κἄν περιστάσεις ποικίλαι, ποικίλην αὐτοῖς καί τήν μορφήν χρωματίσωσι, κἄν τῶν ὅσα τῷ παρόντι συγκεκριῶνται βίῳ τῆς οἰκείας ἐσθ΄ ὅτε τινά θέσεως ἐξοικισθέντα, τάξιν μεταβάλλειν εἴωθε συνεχῶς, ὡς τούς προσφθεῖς τῆς σφῶν καταστάσεως ὄρους τέως ἀπολέσαντα, οὐ δυνατόν μέντοι γε ποτέ μέχρι τέλους, ἐν σκότῳ που κεκαλυμμένον μείναι τό ἀληθές, καί τά δίκαια ἐκάστου παροραθῆναι. οἱ γάρ προστασίαν κοινῶν εἰληφότες πραγμάτων, οἷς τοῦ δικαίου πρὸ πάντων φροντίς, ἐπανάγειν πειρῶνται, καί ἐπανωρθοῦν τά ἐκπεπτωκότα, καθιστῶν τε κατὰ χώραν ἐξηκριβωμέναις διαιτήσεσι καί νομικαῖς ἀποφάσεσιν· εἰ γάρ καί οὗτοι ἀμελῶς περὶ τά τοιαῦτα διέκειντο, πάντως ἂν τά πάντα ἀσυστάτως ἐφέροντο, πρὸς τό βουλόμενον ἐκάστου ἀείποτε μεθελκόμενα. καί ταῦτα μὲν οὕτως ἐνεργούμενα ἐπὶ τῶν κοσμικῶν, καί πολιτικῶν πραγμάτων ὀρῶμεν, ἐπὶ δέ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καί θείων ἄλλως τάχα συμβήσεται; οὐ μὲνον, ἀλλά πολλῶ γέ κρείττονι λόγῳ τά ἐκκλησιαστικά διευθετεῖσθαι δεόν κατὰ τήν τοῦ δικαίου στάθμην, καί τήν κανονικὴν ἀκρίβειαν. ἐν γάρ τούτοις οὐδέν ἂν ἰσχύσοι ἀμαυρῶσαι τά δίκαια, τῷ τοῦ δικαίου κανόνι ἐν καιρῷ παραμετρούμενον, συνοδικοῖς τε θεσπίμασι, καί κανονικαῖς ἀποφάσεσι

διεκδικούμενα, καί πρὸς τὸ εὐθετον ἀποκαθιστάμενα. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν πρὸ χρόνων ἤδη ἀμνημονεῦτων ὑπῆρχον ἐνοριακὰ δίκαια τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λαρίσσης, τὰ τέσσαρα ταῦτα χωρία, ἦτοι τὸ Χατζόμπασι, // τὸ Σαρίκαγια, τὸ Μπάγμπασι, καί τὸ Σιμιτλί, οὕτω καλούμενα, εἶτα δέ ἔφθασαν καταπατηθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων κύρ Νικοδήμου, χεῖρα ἐκτείναντος αὐτονόμως ἀρπακτικὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῖς, καίτοι μηδὲν ἔχοντος κανονικὸν ἐν αὐτοῖς δίκαιον· ὅπερ ἐπιχείρημα αὐτοῦ καὶ τόλμημα ἀπᾶδον πάντη, καὶ ἀπεμφαῖνον ἐστὶ τοῖς θείοις καὶ ἱερεῖς κανόνι ῥητῶς οὕτως διακελεύουσι, μὴ δέον εἶναι ἀφαιρεῖσθαι κῶμαι, καὶ χωρία ἐνοριακὰ τῶν γνησίων προϊσταμένων, καὶ ἄλλοις προστίθεσθαι· ὅστις καὶ μετὰ τὸ καταπατῆσαι ταῦτα, παραγενόμενος ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ αἰοδίμου πατριάρχου κύρ Σαμουήλ, καὶ τρόποις οἷς οἶδεν ἀπατηλοῖς πρὸς ἐκεῖνον χρυσάμενος, ναί μὴν καὶ ἀναφορὰς ψευδεπιπλάστους προσκομισάμενος παρὰ τῶν χριστιανῶν δῆθεν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Φερσάλων πεμφθείσας, ἔφθασεν ἐκλαβεῖν συνοδικὸν γράμμα μαρτυρίας καὶ τινῶν ἄλλων περιέχον, μίτε εἰδότην, μίτε μαρτυρησάντων τὸ σύνολον, παρέχον ταῦτα τὰ χωρία τῷ ῥηθέντι Φερσάλων, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀφηρέθησαν τότε κακῶς, καὶ ἀπετιμήθησαν ἐκ τῆς ὀλομελείας τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, αὐθεντικῇ ὡς εἶπεῖν, καὶ οὐ μακρὰν βουλήν αὐτονόμου ἀπὸ κρισμένη μεγαλειότητι, ἀρχιερατεύοντος τότε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ Λαρίσσης τοῦ προπατριαρχεύσαντος παναγιωτάτου πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως, καὶ συναδελφοῦ ἡμῶν ἀγαπητοῦ κυρίου Μελετίου, ὅστις καὶ πολλάκις διὰ γραμμάτων ἀναγγείλας τὴν τοιαύτην παρεκτροπὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ δικαίων, καὶ δὴ καὶ ἀμέσως ἐνδημίσας εἰς τὸ μετέπειτα ἐνταῦθα εἰς βασιλεύουσαν, καὶ ἀπὸ ζώσης φωνῆς τὴν ἐπανάληψιν ζητήσας τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ, οὐδὲν ἴσχυσε κατορθώσασθαι. ἀφαιρεθέντων γοῦν οὕτως δολίως καὶ ἀπατηλῶς, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀδίκως τῶν εἰρημένων χωρίων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, οἱ ἐν αὐτοῖς τελοῦντες χριστιανοί, μὴ ἀνεχόμενοι ἀπαλλοτριωθῆναι // τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀπέστειλαν κοινὴν ἀναφορὰν αὐτῶν προσμαρτυρουμένην καὶ ὑπὸ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν, καὶ προκρίτων χριστιανῶν τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καὶ πολιτείας, ἐν ἧ διαβεβαιούμενοι τὴν ἀρχαίαν τῶν εἰρημένων χωρίων ἔνωσιν μετὰ τῆς ἐπαρχίας Λαρίσσης, (ὥστε καὶ ἄνδρας πολιοῦς ἐτῶν ἐπέκεινα τῶν ἑννεήκοντα ἐνοριακὰ γνωρίζειν ταῦτα τὰ χωρία τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς προϊσταμένους τῆς αὐτῆς μητροπόλεως

ἐπίστασθαι πνευματικούς ποιμένας, καὶ προστάτας αὐτῶν, καὶ παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν τοιαύτην ἔχειν παράδοσιν) ἤτοῦντο θερμῶς ἀποκαταστῆναι καὶ προσορμισθῆναι τῇ αὐτῇ μητροπόλει Λαρίσσης, ἧς ἀδίκως ἀπετιμύθησαν καὶ ἀπεσπιάσθησαν, ἀλλ' ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν εἰς μάτην αὐτῶν αἱ δεήσεις ἐγένοντο. εἶτα δὲ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ αὐτοῦ κυρίου Μελετίου προβληθείσης συνοδικῶς τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ ἤδη ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἱερωτάτου μητροπολίτου Λαρίσσης ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κύρ Μελετίου, εὐλογον καὶ δίκαιον ἐκρίθη κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει ἀποκαταστῆναι τὰ εἰρημένα χωρία τῇ μητροπόλει Λαρίσσης ὡς ἀρχαῖα ἐνοριακὰ αὐτῇ ἀποδεδειγμένα, κατὰ τὴν περιλήψιν τοῦ τότε ἐκτεθέντος συνοδικοῦ γράμματος κατεστρωμμένου ὄντος ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἀντικρῦ τῶν ἀναφορῶν ἐσφραγισμένων οὓσων. δι' οὗ συνοδικοῦ γράμματος, τό μὲν ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ κύρ Σαμουὴλ ἀπατηλῶς σχεδιασθέν γράμμα τῆς ἀφαιρέσεως τῶν χωρίων τούτων ἀνίσχυρον ἐγένετο, τὰ δὲ χωρία πάλιν ὡς καὶ πρότερον προσπλώθησαν τῇ κυριαρχικῇ δεσποτείᾳ τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης ὡς δίκαια αὐτῆς ἐνοριακὰ καὶ κανονικά. θειοτέρα δὲ τινι νεύσει ἐμπιστευθέντων ἡμῶν τῆς παγκοίνου // ταύτης πνευματικῆς ὀλκάδος τὰ πηδάλια, καὶ μὴ τῶν προσυμβάντων τούτων ἀτοπημάτων καὶ παρεκτροπῶν εἰδήσιν ἐχόντων, παραγενομένος ἐνταῦθα ὁ ῥηθείς Φερσάλων κύρ Νικόδημος, καὶ ἔχων εἰς χεῖρας αὐτοῦ τό ἀπατηλῶς σχεδιασθέν ἐκεῖνο γράμμα, καὶ ὄϊον ἀποδυρόμενος καὶ ἐκτραγωδῶν τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ κατάστασιν, καὶ ὅτι ἀδίκως ἀφηρεθήσαν παρ' αὐτοῦ τὰ εἰρημένα χωρία, καὶ τρόποις διαφόροις χρησάμενος, καὶ φενακίσας ἡμᾶς καὶ ἕτερον ἡμέτερον πατριαρχικόν συνοδικόν γράμμα ἐπικυρωτικόν τοῦ κακῶς παραδοθέντος ἐκείνου ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ ἀοιδίμου κύρ Σαμουὴλ, καὶ ἤρξατο πάλιν κατεξουσιάζειν τῶν αὐτῶν χωρίων, δις ἐξ ἀπάτης τῶν ἀλλοτρίων δικαίων ἀντιποιούμενος. ἤδη δὲ ἀποκομισθεισῶν δύο ἀναφορῶν, τῆς μὲν παρὰ τῶν κατοίκων χριστιανῶν τῶν αὐτῶν χωρίων ἱερωμένων, καὶ λαϊκῶν, τῆς δὲ παρὰ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας Λαρίσσης, δι' ὧν προσεπιμαρτυροῦσιν οἱ αὐτοὶ χριστιανοὶ ἐν φόβῳ θεοῦ, ὅτι τὰ χωρία ταῦτα ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσιν ἐνοριακὰ δίκαια τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, ἐξ ἧς ζητοῦσι θυλάζειν γάλα εὐσεβείας, καὶ ποιμανόμενοι διατρέφεσθαι ὑπὸ τῆς γνησίας αὐτῶν ταύτης μητρὸς, καὶ ἀνακριθείσης τῆς ὑποθέ-

σεως ταύτης ἐπί συνόδου, εὐρέθη εὐλογον, καί ἀπεφάνθη παρ' ἡμῶν, καί παρά πάσης τῆς ἱεράς ἀδελφότητος, ἀνακαλεσθῆναι τὰ ἅπαξ καί δὶς παρατραπέντα ἐνοριακά ταῦτα χωρία καί κανονικά δίκαια τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καί ἀποκατασταθῆναι ὡς καί τό πρότερον εἰς τὴν κυριαρχικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν καί δεσποτείαν, ἐξουσιαζόμενα, καί δεσποζόμενα ὑπὸ τε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος ἤδη κύρ Μελετίου, καί ὑπὸ τῶν μετέπειτα διαδεξομένων // τὴν πνευματικὴν ταύτης ἐπίσκεψιν. Καί δὴ γράφοντες ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καί υπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καί συλλειτουργῶν, ἵνα τὰ εἰρημένα ταῦτα χωρία τό Χατζόμπασι, τό Σαρίκαγια, τό Μπάγμπασι, καί τό Σιμιτλί οὕτω καλούμενα, ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοῦ νῦν καί εἰς τό ἐξῆς ἅπαντα χρόνον ἐνοριακά δίκαια, καί κανονικά τῆς μητροπόλεως ταύτης Λαρίσσης ἀναφαίρετα, καί ἀναπόσπαστα, μὴ ἔχοντος ἐν αὐτοῖς μετοχὴν τινα τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Φερσάλων κύρ Νικοδήμου, ἀλλ' ὀφείλοντος ἀποστῆναι τούτων, καί μὴ ἐνοχλεῖν τῷ ἐν αὐτοῖς χριστωνύμῳ πληρώματι, ἅτε δὴ δικαίων ἐνοριακῶν ὄντων τε καί ἀποδειχθέντων τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, ὡς ἀπαρχῆς τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν θρόνον τοῦτον ἐσχικόντων καί προσκληρωθέντων, καί ὑπ' αὐτῶν ἐνοριακὴν εἰληφότων τάξιν, ὡς διείληπται, ὧν τινῶν τὰ κανονικά καί κύρια εἰσοδήματα καί τὰ τυχηρά, καί πᾶν ὅ,τι ἄλλο τῷ τόπῳ σύνηδες ἔχει καρποῦσθαι καί νέμεσθαι ὁ κατὰ καιροῦς μητροπολίτης Λαρίσσης ποιμαίνων εὐσεβῶς, καί θεαρέστως τό ἐν αὐτοῖς λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον, ὡς κανονικός ἀρχιερεὺς, καί πνευματικός τούτων γνήσιος ποιμὴν καί προστάτης. ὅς τις δέ τῶν ἀπάντων ἱερωμένος, ἢ λαϊκός ὅποιασούνη στάσεως καί καταστάσεως καί βαθμοῦ ὧν, τολμήσῃ, καί ἐπιχειρήσῃ τρόπῳ οἰωδῆτινι ἀφαιρέσαι, καί ἀποσπᾶσαι ταῦτα ἀπὸ τῆς ἐξουσίας καί δεσποτείας καί ἐνοριακῆς καταστάσεως τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης, καί φανῆ καταφρονητῆς τῆς συνοδικῆς ταύτης δικαίας καί ἀμεταθέτου ἀποφάσεως, ὡς προδότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων // καί τῆς κανονικῆς θεσμοθεσίας ἀνατροπὴν ἐπιχειρῶν, ἀλαζῶν τε καί κακότροπος, ἀφωρισμένος εἶη ἀπὸ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος, καί κατηραμένος, καί ἀσυγχώρητος, καί μετὰ θάνατον ἄλυτος, καί τυμπανιαῖος, καί πάσαις ταῖς πατρικαῖς, καί συνοδικαῖς ἀραις ὑπεύθυνος, καί ἔνοχος τῷ πυρὶ τῆς γεέννης. ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καί ἀσφάλειαν τῆς ἐπικυρώσεως, καί ἀποκαταστάσεως τῶν εἰρημένων ἐνοριακῶν χωρίων τῇ μητροπόλει Λαρίσσης ἐγένετο καί τό παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καί συνο-

δικόν ἐπιβεβαιωτήριον ἐν μεμβράναις γράμμα, καί ἐδόθη τῷ διαληφθέντι ἱερω-
τάτῳ μητροπολίτῃ Λαρίσσης, τῷ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ,
καί συλλειτουργῷ κύρ Μελετίῳ, κατεστρώθη δέ κἀν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ'
ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας εἰς ἀνεξάλειπτον μνήμην καί διηνεκῆ
παράστασιν, καί μόνιμον ἀσφάλειαν.

Ἐν ἔτι σωτηρίῳ χριστοῦ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ κατὰ μῆνα
Μάρτιον, ἐπινεμέσεως δεκάτης.

† Σωφρόνιος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης
καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

† Ὁ Ἐφέσου Μελέτιος, † Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος, † Ὁ Νικομηδείας Μελέ-
τιος, † Ὁ Χαλκηδόνας Παρθένιος, † Ὁ Δέρκων Ἀνανίας, † Ὁ Κορίνθου Γαβριήλ,
† Ὁ Σέρῳν Ἀγάπιος, † Ὁ Λακεδαιμονίας Γρηγόριος, † Ὁ Σηλυβρίας Παρθέ-
νιος, † Ὁ Γάνου καί Χώρας Παῖσιος, † Ὁ Σάμου καί Ἰκαρίας Ἀκάκιος³².

Εἶναι ἄγνωστο ἐάν συνεχίστηκε ἡ ἀνωτέρω διαμάχη, διότι ἡ μέχρι τώρα
ἔρευνα δέν ἀνέδειξε νέα τεκμήρια. Γεγονός ἀποτελεῖ, ὅτι ἀπό τὰ τέσσερα ἀνω-
τέρω ἀναφερόμενα χωριά τα τρία πού ὑφίστανται ἕως σήμερα (Αὔρα, Ὑπέρεια
καί Πολυνέριον), ἀνήκουν στόν Δῆμο Φαρσάλων καί στή Δημοτική Ἐνότητα
Ἐνιπτέα τῆς Περιφερειακῆς Ἐνότητος (Νομοῦ) Λάρισας, ἀλλά ὅπως φαίνεται
στόν ἐκκλησιαστικό χάρτη ἀνῆκουν στή μητρόπολη Θεσσαλιώτιδος καί Φανα-
ριοφερσάλων καί στήν ἀρχιερατική περιφέρεια Φαρσάλων³³.

Ἐν κατακλείδι, σημειώνεται ὅτι ἡ ἀνωτέρω διένεξη δύο ἀρχιερέων γιά τέσ-
σερα χωριά, ἀσήμαντης, ἢ ὀρθότερα, μικρῆς οἰκονομικῆς συνεισφορᾶς στά
ταμεία τῶν δύο ἐπαρχιῶν, σήμερα ἴσως νά φαντάζει «περίεργη» ἢ νά δημιουρ-
γεῖ μία ιδιότυπη ἀμυχανία, ἰδίως γιά τό «καλογερικό πείσμα» πού ἐπέδειξαν
οἱ ἐπίσκοποι γιά τήν ἐπικράτησι τοῦ ἑνός ἔναντι τοῦ ἄλλου, ὡς πρὸς τήν ἐδα-
φική καί ἐνοριακή δικαιοδοσία τους. Εἶναι ὅμως ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, ὅτι
στούς κώδικες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπάρχουν πλεῖστα ὄσα τεκ-

³² *Vat. Gr.* 2436, φ. 206r-208v. Πρβλ. Κ. Δυοβουνιώτης, «Συμβολαί εἰς τήν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν
τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης», *Τερὸς Σύνδεσμος*, τευχ. 289 (15 Μαΐου 1917), σσ. 5-6. Γ. Β. Ντρογ-
κούλης, «Ἡ διένεξη γιά τὰ ἐπισκοπικὰ ὅρια ἀνάμεσα στή μητρόπολη Λάρισας καί τῆς ἀρχιεπι-
σκοπῆς Φαρσάλων», ὅ.π., σσ. 55-58. Δ. Γ. Καλούσιος, *Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσσης*,
ὅ.π., σσ. 164-167, ἀρ. 188.

³³ Γιά τή διοικητική ἐξέλιξη καί τήν ἐδαφική δικαιοδοσία τῆς μητροπόλεως βλ. Τ. Βλάχος, *Ἡ Ἱστορία
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος καί Φαναριοφερσάλων*, ὅ.π., σ. 33 κ.ε.

μήρια τέτοιων περιπτώσεων, οί όποίες, τηρουμένων τών ιστορικών αναλογιών, έφθασαν νά άπασχολοϋν καί τήν Έκκλησία τής Έλλάδος στά νεώτερα χρόνια³⁴. Πάντως, τήν έποχή εκείνη οί οικονομικές ανάγκες τών έπισκόπων γιά νά καλύψουν τά τακτικά καί τά έκτακτα «δοσίματα» πρós τό Πατριαρχείο, τήν «Κάσσα τοϋ Κοινοϋ», τήν Ύψηλή Πύλη καί τίς άπαιτήσεις ένίστε τών αίσχροκερδών δανειστών καί τών άπληστων τοπικών όθωμανικών άρχών ήταν πολύ μεγάλες, μέ άποτέλεσμα καί ένα μόνο γρóσι ήταν άπαραίτητο³⁵. Έπιπροσθέτως ήταν τόσες οί οικονομικές έπιβαρύνσεις τών κατά τόπους έπισκόπων, πού άρκετοί άπό αϋτούς αναγκάζονταν νά παραιτηθοϋν τής έπισκοπής τους, μί μπορώντας νά άνταπεξέλθουν οικονομικά ή καθαιρούνταν άπό τί σύνοδο τοϋ Οικουμενικοϋ Πατριαρχείου γιά τί μί άνταπόκρισή τους στίς οικονομικές τους ύποχρεώσεις³⁶.

³⁴ Γιά παράδειγμα βλ. Συμβόλιο Τής Έπικρατείας (ΣΤΕ), άπόφαση άρ. 534/1999.

³⁵ Ένδεικτικά βλ. Ρ. Κονόρτας, «Les contributions ecclésiastiques "Patriarchiké Zéteia" "Basilikon Charatzion": Contribution à l'histoire économique du Patriarcat Oecuménique aux XVe et XVIe siècles», *Actes du Ier colloque international d'histoire. Économies méditerranéennes, équilibres et intercommunications (XIIIe-XIXe siècles)*, τ. III, Athènes 1986, σ. 217-255. Π. Κονόρτας, *Όθωμανικές Θεωρήσεις γιά τό Οικουμενικό Πατριαρχείο*, Άθήνα 1998, σ. 165 κ.έ. Έλένη Άγγελουμάτη-Τσουγκαράκη, «Τό φαινόμενο τής ζητείας κατά τί μεταβυζαντινή περίοδο», *Ίόνιος Λόγος* 1 (2007), σ. 247-293 Π. Κονόρτας, «Οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στό Οικουμενικό Πατριαρχείο καί τήν Όθωμανική Διοίκηση», στό Ι. Ν. Παπαμιχαλάκης-Ε. Γ. Βαρβούνης (έπιμ.), *Τό Οικουμενικό Πατριαρχείο καί ή Οικονομία τοϋ Γένους*, Άθήνα 2007, σσ. 79-113.

³⁶ Πολλά τέτοια παραδείγματα βλ. Μ. Γ. Βαρβούνης – Π. Τζουμέρκας, *Οικουμενικό Πατριαρχείο καί Ίερά Μητρόπολις Σάμου*, τ. Β΄, *Πατριαρχικά Γράμματα 1585-1859/1862*, Θεσσαλονίκη 2025.